

УДК 94(477)«1941/1944»:343.21:352.07

**НОРМАТИВНА ПРАВОТВОРЧИСТЬ ОРГАНІВ
МІСЦЕВОГО УПРАВЛІННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ
ЗАКОНОДАВСТВІ НА ПОЧАТКОВОМУ
ПЕРІОДІ ГІТЛЕРІВСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ (НА
ПРИКЛАДІ КИЇВСЬКОЇ МІСЬКОЇ УПРАВИ)**

**CIVIL LEGISLATION LAWMAKING OF LOCAL
GOVERNMENT BODIES AT THE BEGINNING
OF HITLER OCCUPATION (ON THE EXAMPLE
OF KYIV CITY COUNCIL)**

Іваненко А. О.,

кандидат історичних наук, докторант,
ДВНЗ «Переяслав–Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія
Сковороди» (Переяслав–Хмельницький, Україна),
e–mail: Alina.a.ivanenko@gmail.com, ORCID:
<https://orcid.org/0000-0001-9303-7395>

Ivanenko A. O.,

Candidate of Historical Sciences, doctoral student,
State Higher Educational Institution «Pereiaslav–
Khmelnitsky State Pedagogical University named
after Gregory Skovoroda» (Pereiaslav–Khmelnitsky,
Ukraine), e–mail: Alina.a.ivanenko@gmail.com,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9303-7395>

Проблема правового регулювання цивільних правовідносин в українському суспільстві у роки німецької окупації, не знайшла належного відображення в працях дослідників. Певні аспекти цієї проблеми зачепили у декількох публікаціях О. Гончаренко та М. Куницький. Тому тема цієї публікації є актуальною і як на наш погляд не викликає заперечень.

Аналізуючи Тимчасові правила щодо матеріального цивільного права Київської міської управи, можна зробити висновок, що вони регулювали в основному лише сферу зобов'язань, спадкове право та загальні цивільні норми права. У Тимчасових правилах щодо матеріального цивільного права визначались такі основні види договорів, як: купівлі–продажу, міни, найму, поставки, позики, позички, «спідання під охорону» та доручення. Загалом, правила складені достатньо загально, існують прогалини та неточності.

Ключові слова: правила, договір, майно, зобов'язання.

The problem of legal regulation of civil legal relations in Ukrainian society during the German occupation has not been properly reflected in the works of the researchers. Some aspects of this problem were found in several publications of O. Honcharenko and M. Kunitsky. Therefore, the subject of this publication is relevant and, in our opinion, does not raise any objections.

Analyzing the Provisional Rules on the Civil Law of the Kyiv City Council, it can be concluded that they regulated mainly only the sphere of obligations, inheritance law and general civil law. In the Provisional Rules on material civil law, the following main types of contracts were defined: purchase, sale, exchange, hire, supplies, loans, «security» and orders. To sum up, the rules are sufficiently general, there are gaps and inaccuracies.

Keywords: rules, contract, property, obligations.

Цивільне право є занадто важливим для забезпечення функціонування суспільних відносин із приводу набуття, володіння та розпорядження майновими та особистими немайновими правовідносинами. Період гітлерівської окупації України, незважаючи на бажання чи то навпаки – небажання керманців «нового порядку» не став виключенням із цього правила. Не зважаючи на події Другої світової війни, окупацію та життєві зміни, місцеве населення продовжувало займатись діяльністю, яка підпадала під врегулювання цивільним законодавством. Кожну сферу суспільного життя, особливо, яка стосується цивільно–правової сфери потрібно

було нормативно врегулювати. Німецьке законодавство не було пристосоване до реалій життя населення колишньої радянської України, воно не могло повністю адаптуватись та підкорити собі життєдіяльність окупованих земель, а радянське законодавство у його довоєнному вигляді неможливо було використовувати. Внаслідок цього виникли умови для створення нових правил регуляції певних сфер, в тому числі і цивільної. Це і стало завданням нової окупаційної влади. Першість у цьому плані належала органам місцевого управління, репрезентованих міськими та районними управами. Німецькій владі на той момент було не до цього, адже, існували проблеми більш глобального характеру, пов'язаних власне із забезпеченням створення самих органів влади, умиротворення захопленої території, знищення політичних та расових ворогів Третього Райху.

Доводиться констатувати, що незважаючи на розширення тематики досліджень окупаційного режиму встановленого на теренах України упродовж 1941–1944 рр., проблема правового регулювання цивільних правовідносин в українському суспільстві так не знайшла належного відображення в працях дослідників. Певні аспекти цієї проблеми зачепили у декількох публікаціях та підрозділах монографічних досліджень О. Гончаренко [1; 2; 3; 4; 5] та М. Куницький [7]. Власне цим і можна завершити історіографічний огляд наявної літератури. Тому тема цієї публікації є актуальною і як на наш погляд не викликає заперечень.

Тож, Київська міська управа склала Тимчасові правила щодо матеріального цивільного права, у яких намагалась врегулювати основні норми цивільного права.

Фізичні та юридичні особи були наділені цивільною правоздатністю та дієздатністю. Правоздатністю були наділені усі фізичні та юридичні особи без винятків. Повна дієздатність наступала з повноліття, тобто з 21 року. Недієздатними визнавались відповідними установами душевно–хворі та марнотратці. При чому у здатності виконувати власні права неповнолітні до 17 років прирівнювались до душевно–хворих та марнотратців – за них діяли їх законні представники, тобто батьки або опікуни. Неповнолітні та марнотратці, могли самостійно здійснювати правочини, але виключно за дозволом законних представників. Дієздатність осіб від 17 до 21 року даними Правилами встановлена не була.

Місцем проживання встановлювалось місце переважної осілості через роботу, місце заняття або знаходження майна. Місце проживання неповнолітніх – місце проживання батьків або осіб, що їх замінюють.

Юридичними особами визнавались об'єднання осіб, установи або організації, що могли набувати права на майно, вступати у зобов'язання, брати участь у судових засіданнях у якості позивача чи відповідача. Межі повноважень юридичних осіб встановлювались Статутом, Положенням або договором, який мав бути зареєстрований

відповідним органом та відповідали меті їх існування [6, арк. 97].

Правочини визначались, як дії, направлені на встановлення, зміну або припинення цивільних правовідносин.

Розрізняли такі види:

1. За кількістю сторін:

1.1. односторонні;

1.2. взаємні (двосторонні);

2. За формою вираження:

2.1. усні;

2.2. письмові, які могли бути звичайними та нотаріально засвідченими [6, арк. 98].

Правочин, міг бути визнаний судом недійсним повністю або частково, з моменту його укладення у декількох випадках:

1. укладений з метою, що суперечить закону;

2. недодержання форми;

3. укладений під впливом обману, погроз;

4. укладений особою, яка під впливом злиднів, уклала не вигідний для себе правочин;

5. був укладений без наміру викликати юридичні наслідки [6, арк. 99].

Дієздатні особи могли укладати правочини через представників. Представник при цьому не міг виступати другою стороною договору одночасно.

Договір вважався укладеним з моменту настання умов, щодо яких його було укладено. Якщо одна зі сторін навмисно перешкождала настанню таких умов, то вона мала відшкодувати завдані збитки [6, арк. 100].

Строк позовної давності встановлювався, як правило 3 роки, якщо інше не було передбачене законом. При чому це стосувалось і зобов'язань, які виникли до вересня 1941 р. Якщо, через власне не знання про закінчення терміну позовної давності, боржник відшкодував власні зобов'язання, то на повернення сплаченого він права не має. Термін позовної давності може бути подовжено:

1. Якщо позивач через невіддані йому обставини за 3 місяці до закінчення терміну позовної давності був позбавлений можливості подати позов.

2. Для складу армії та флоту, переведеного на воєнний стан, до його закінчення.

3. За рішенням суду.

4. Подача позову до суду про відшкодування боргу.

У даних Тимчасових правилах визначалось речове право, право зобов'язань та спадкове право. Кожна з цих частин, окрім спадкового права, поділялась на декілька підрозділів.

Так, речове право характеризувалось двома поняттями: право власності та застава.

Рухоме майно вважалось власністю того, хто ним без посередньо володіє, якщо інше не доведено у судовому порядку. Якщо суд встановив незаконне володіння, то постраждалий мав право отримати, окрім власне свого майна, і компенсацію він недобросовісного володільця за неотримані прибутки він користування, якщо такі мали місце [6, арк. 101]. При чому, якщо володільць не знав, що річ, яку він привласнив, належить іншому, то

таке володіння вважалось добросовісним. Якщо мано придбане у посередника, а не власника, той останній мав право витребувати його назад.

Право власності мало свій зміст, що полягав в єдності трьох правомірностей – володіння, користування і розпорядження. Власник міг передати у користування свою власність у користування на основі договору.

Існувало поняття спільної сумісної власності, коли декілька осіб володіли на рівних чи відповідних частці внеску правах. При відчужуванні однієї із часток, інші власники мають першочергове право на її викупування [6, арк. 102].

Власник мав право на заставлення майна. Акт застави не обов'язково мав бути завіреним нотаріально. При оформленні застави складався детальний опис заставленого майна у двох примірниках, підписаний заставодавцем, заїмодавцем та двома свідками. Якщо по згаданій заставі не сплачено гроші в обумовлений термін, її мали пред'явити протягом трьох місяців до стягнення. Якщо цього не було зроблено, то заїмодавець позбавляється переважного права перед іншими стягувачами права на стягнення. Після одержання боргу, закладене майно повертали заставодавцеві, або виплачували вартість заставленого майна.

Була можливість заставити товар в обороті при додержанні таких правил:

1. Товар має бути поміщений у точно визначене у договорі заставодавцем приміщення, окремо від іншого майна заставодавця.

2. На заставлений товар складався опис.

Можливий варіант заміни заставленого товару. На заставлений товар, окрім опису, заводилась спеціальна товарна книга, у якій записувались усі операції щодо руху заставленого товару. Заставодержець міг у будь-який час перевірити перевіряти стан заставленого товару, його ціну та якість. Якщо порушувались умови застави, то могли достроково вимагати виплату по заставі [6, арк. 103–104].

Достатньо поширеним видом правовідносин були різноманітні зобов'язання. Зобов'язанням визначався обов'язок боржника передати кредиторів певне майно або здійснити на його користь певні дії. Якщо певні строки виконання не обумовлені договором, то кредитор має право вимагати виконання із моменту виникнення зобов'язань. Якщо мають місце декілька кредиторів або декілька боржників, то кожен кредитор має право вимагати виконання, а кожен боржник повинен виконати, зобов'язання частинами.

Солідарна відповідальність виникала тоді, коли це було передбачено договором чи законом, при чому кредитор мав право вимагати солідарного зобов'язання повністю або частинами боргу від усіх боржників разом, від деяких з них або від одного окремо на свій розсуд до повного задоволення зобов'язання. Боржник, що одноособово виконав солідарне зобов'язання, мав право на зворотню вимогу до виконання іншими боржниками у рівних частинах. Якщо один із боржників не виконував власну частину зобов'язання, то вона розподілялась між іншими боржниками.

У разі невиконання зобов'язання боржник мав відшкодувати дійсні збитки кредитора, окрім випадків, коли невиконання не залежало від боржника або відбулось з вини кредитора. У разі прострочення сплати заборгованих коштів, могла нараховуватись встановлена договором пеня. Кредитор міг передати зобов'язання іншій особі, так само, як і боржник міг передати власне зобов'язання іншій особі, але лише з дозволу кредитора.

Основою цивільного законодавства залишався договір, як угода двох або більше осіб про встановлення, зміну або припинення правовідносин. Договори сумою більше 1000 крб. мали укладатись у письмовій формі. Неустойка не має перевищувати розмір суми договору загалом.

Для забезпечення виконання договору була можливість передбачити завдаток. Якщо за виконання договору відповідала сторона, що дала завдаток, то він їй не повертався; якщо за виконання відповідала сторона, що отримала завдаток – відшкодувала у подвійному розмірі.

Укладався також у письмовій формі договір поруки, який забезпечував виконання зобов'язання, якщо не боржником, то його поручителем. Якщо поручителів декілька, то вони виконують солідарне зобов'язання, якщо інше не передбачене договором. Порука може бути вказана зі строком або без нього (проста порука). У разі простої поруки поручитель відповідає лише тоді, коли майна боржника не вистачило для погашення заборгованості. У разі строкової поруки кредитор може вимагати від поручителя протягом трьох місяців виконати зобов'язання. У разі відшкодування поручителем зобов'язання перед кредитором, поручитель може вимагати від боржника виконання зобов'язання у свою сторону.

У Тимчасових правилах щодо матеріального цивільного права визначались такі основні види договорів, як: купівлі–продажу, міни, найму, поставки, позики, позички, «піддання під охорону» та доручення [6, арк. 105–107].

За договором купівлі–продажу продавець передавав своє майно у власність покупцю, який у свою чергу зобов'язується прийняти це майно та заплатити відповідну ціну за нього. У разі односторонньої відмови від виконання договору, постраждалій стороні повинні бути виплатити збитки нанесені невиконанням договору. Продавець відповідав за наявні у речі дефекти. Якщо покупець після прийняття речі знаходив певні дефекти, то він у триденний термін був зобов'язаний попередити про це продавця, інакше позбавлявся права на відшкодування, зменшення ціни або повернення речі.

За договором міни проводився обмін майном.

За договором поставки постачальник зобов'язувався у вказаний строк передати визначену кількість речей певного роду замовникові, останній зобов'язувався прийняти ці речі та оплатити їх. При наявності певних дефектів в одержаних речах замовник мав право їх повернути та протягом одного місяця отримати товар належної якості [6, арк. 107–108].

За договором найму наймодавець зобов'язувався надати наймачеві певне майно за обумовлену винагороду для тимчасового користування. При чому не розмежовувались на той час поняття найму та оренди: наймати можна було не лише житлове приміщення, а будь–яке майно. Договір найму нерухомого майна мав бути складений у письмовій формі, а якщо термін та завдаток передбачений на термін більше 1 року, але менше 12 років, то документ мав бути нотаріально завірений. Якщо терміни найму не вказуються, то кожна сторона могла в односторонньому порядку відмовитись від виконання договору, але попередивши іншу сторону не менш, як за місяць. Ремонт найманого майна – обов'язок наймодавця, якщо інше не передбачене договором (с. 109). Була можливість передачі майна у піднайм. Договір можна було розірвати до закінчення відповідного строку у таких випадках:

1. Коли майно без згоди наймача стало непридатним для обумовленого користування;
2. Коли наймодавець не зробив ремонт, який належав до його обов'язків.
3. Коли наймач погіршує стан майна;
4. Коли наймач використовує майно не за призначенням або поза договором.
5. Коли наймач не сплачує обумовлену плату протягом одного місяця.

За договором позики одна особа передає іншій певну суму грошей або речей, що їх замінюють; позичальник зобов'язується повернути дані кошти або речі відповідної якості, роду і кількості. Договір позики на суму більше ніж 100 крб. мав бути укладений у письмовій формі. Позикодавець мав право претендувати на відсотки на капітальну суму боргу, якщо це було передбачене договором (с. 110).

Існував і договір позички, за якого одна особа отримувала від іншої певну річ у безкоштовне користування. Річ мала бути використана лише за договором та господарським призначенням та повернута у належному у поставлений строк або за вимогою.

За договором віддання на охорону, який мав складатись у письмовій формі, одна сторона видавала іншій для зберігання рухомі речі за винагороду, а інша сторона зобов'язувалась повернути їх у тому самому стані за вимогою. Одержаною на зберігання річчю не мали права користуватись. Особа, що одержала речі на охорону відповідала за їх стан протягом періоду зберігання за виключенням форс–мажорних обставин (с. 111).

За договором підяду одна сторона зобов'язувалась виконати власними засобами певну роботу за завданням замовника. Підрядчик несе майнову відповідальність за будь–які недоліки своєї роботи, що понесли за собою пошкодження майна замовника. За затримку робіт, які заважають закінчити роботи у встановлений термін, замовник мав право розірвати договір та вимагати відшкодування збитків. Наявність дефектів у результатах роботи чи неналежної якості їх виконання давав право замовнику на один із зазначених варіантів:

1. Безоплатного виправлення дефектів;
2. Відповідного зменшення ціни;
3. Відшкодування збитків (с. 112).

За договором доручення одна сторона уповноважує іншу виконувати за свій рахунок та від його імені певні дії. Довіреність мала бути посвідчена нотаріально, якщо вона видана на управління майном або довірені дії стосувались урядових органів. Довірений повинен виконувати дії відповідно до вказівок довірителя. Відступати від вказівок він міг лише у тому разі, коли вони загрожували інтересам довірителя.

Довірений зобов'язаний за вимогою:

1. Подавати відомості щодо виконання доручення;
2. Передати все одержане в силу доручення;
3. Відшкодувати збитки, що сталися з його вини, в тому числі у разі одностороннього розірвання договору.

Довіритель зобов'язаний:

1. Повернути довіреному витрати на виконання завдання;
2. Видати довіреному нагороду, якщо інше не передбачене договором.

Довіритель могла виступати і державна установа. У такому випадку довіреність мала бути засвідчена підписом керівника та печаткою установи (с. 113).

За договором комісії комісіонер зобов'язаний з доручення комітента за винагороду укласти один або декілька правочинів від свого імені, але коштом комітента. Майно, що перебуває у розпорядженні комісіонера, яке він одержав або купив внаслідок даного правочину, визнається власністю комітента.

Комісіонер повинен:

1. Виконувати взяти на себе доручення із усіма вказівками комітента на найбільш вигідних умовах;
2. По закінченню правочину подати комітентові звіт.

Комітент зобов'язаний:

1. Повернути комісіонерові усі витрати;
2. Звільнити комісіонера від зобов'язань перед третіми особами (с. 114);
3. Виплатити комісіонеру винагороду по умовах договору.

За договором товариства двоє або кілька осіб об'єднують свої вклади та спільно діють для досягнення спільної господарської мети. Розмір внесків можуть бути однакові чи різні в залежності від умов договору. Товариство могло припинити своє існування за вимогою кожного з учасників. Існували прості та повні товариства. У простому товаристві учасники розподіляють між собою прибутки та витрати, спільно ведуть справи. Просте товариство не є юридичною особою, на відміну від повного товариства. Учасники повного товариства вели торгівлю чи інший промисел під єдиною назвою товариства. у випадку правопорушення, товариство відповідало не лише власним майном, а й особистим майном його учасників. Договір про створення повного товариства мав бути завірений нотаріально та разом із заявою наданий установі, що веде торговельний реєстр, для внесення в

реєстр та оголошення. Усі зміни у договорі також мали проходити обов'язкову реєстрацію. Існували також товариства з обмеженою відповідальністю та акціонерні товариства, їх діяльність регламентувалась лише їхніми статутами (с. 115–116).

Велику увагу приділяли спадковому праву. Спадкування можливе було як за законом, так і за заповітом. За законом у першу чергу спадкували діти та живі чоловік або дружина в рівних частинах всього майна спадкодавця. Якщо дітей нема або померли, то спадок отримують онуки та правнуки. Діти від першого шлюбу одного із подружжя можуть претендувати на частину майна лише рідних батьків. Усиновлені діти рівні у правах з рідними. Якщо з першої лінії спадкування у померлого нікого не було, то наступними у черзі були брати та сестри, дядьки та тітки. Батьки спадкують від дітей лише у тому випадку, якщо нема спадних родичів. Спадкоємці зобов'язані звернутись за отриманням спадку протягом одного року (с. 117).

Духівницею (заповітом) визнавався зроблене особою письмове розпорядження власним майном на випадок смерті. Поряд із майном спадкодавець міг накласти на спадкоємців виконання якогось зобов'язання. Заповіт міг бути нотаріально завірений та домовим. Нотаріально завірений заповіт складається у присутності спадкодавця та трьох свідків, записується в актовій книзі. Домова духівниця мала бути записана від руки самим спадкодавцем або на його прохання, з його слів іншою особою, але зазначалось, що не приймаються заповіді на клаптиках паперу, мають бути лише на папері рівної форми. Якщо духівниця написана сторонньою особою, то на заповіті мали бути, окрім її підпису і спадкодавця, підписи трьох свідків, що засвідчують її справжність (с. 118). Якщо заповіт написаний спадкодавцем, то окрім нього підписується ще два свідки. Виконання заповіту покладається на спадкоємців. Духівниця мала бути затверджена протягом одного року у суді. Спадкоємці могли відмовитись від спадщини протягом трьох місяців із дня її відкриття або стати до управління нею протягом трьох років, однак, якщо спадкоємці не були присутні протягом одного місяця після відкриття спадщини, то їх права у цей час мали представляти довірені особи. Окрім майна у спадщині спадкоємці відповідали по усіх зобов'язаннях та боргах спадкодавця. Якщо протягом одного року із дня відкриття спадщини жоден із спадкоємців не з'явився, то майно передавалось у розпорядження Держави (с. 119–120).

Аналізуючи усе вищезазначене, можна зробити висновок, що дані Правила регулювали в основному лише сферу зобов'язань, спадкове право та загальні цивільні норми права. Розмежовувались фізичні та юридичні особи, які наділялись правоздатністю і дієздатністю. Навіть на перший погляд помітні прогалини у даному документі, наприклад не зазначено дієздатність осіб з 17 до 21 року. У Тимчасових правилах щодо матеріального цивільного права визначались такі основні види договорів, як: купівлі–продажу, міни,

найму, поставки, позики, позички, «піддання під охорону» та доручення. Основна частина даних договорів мали заключатись у писаній формі, а деякі з них і у присутності нотаріуса. Достатньо чітко сформоване, актуальне на той час, спадкове право. Зазначались черги спадкування за законом та правила укладання заповіту. Загалом, правила складені достатньо загально, існують прогалини та неточності.

Список використаних джерел

1. Гончаренко, О. 2011. 'Громадянський статус місцевого населення окупованої України: аналіз нормативних заходів комендатур Вермахту та цивільної адміністрації райхскомісаріату «Україна» (1941–1944 рр.)', *Мандрівець*, №3, с.29–33.
2. Гончаренко О. 2011. 'Інститут власності у цивільному праві періоду гітлерівської окупації України (1941–1944 рр.)', *Часопис української історії*, ред. А. П. Коцура, Київ, 21, с.131–133.
3. Гончаренко О. 2011. 'Майнові правовідносини місцевого населення Райхскомісаріату «Україна»: проблеми визначення цивільного статусу та аналіз нормативного забезпечення', *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Історія*, ред. І. С. Зуляка, Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 1, с.141–146.
4. Гончаренко О. 2011. 'Українські мирові суди в системі органів правосуддя гітлерівського окупаційного апарату влади Райхскомісаріату «Україна»: організаційна структура, службова компетенція та основний зміст діяльності (1941–1944 рр.)', *Вісник Черкаського університету. Історичні науки*, Вип.202, Ч.ІІ, с.36–41.
5. Гончаренко О. 2011. 'Функціонування окупаційної адміністрації Райхскомісаріату «Україна» управлінсько-розпорядчі та організаційно-правові аспекти (1941–1944 рр.): монографія', Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова.
6. 'Проекты временных уголовных, уголовно-процессуальных и других юридических правил г. Киева. 31 мая 1942', *Київський обласний державний архів*, Ф.2412 (0085), Оп.2, Спр.47, 117 арк.
7. Куницький М. 2014. 'Соціально-правовий статус місцевого населення Райхскомісаріату «Україна» (1941–1944 рр.): монографія', Київ: ПП «НВЦ «Профі».

References

1. Goncharenko, O. 2011. 'Gromadjans'kyj status miscevoogo naseleennja okupovanoi' Ukraїny: analiz normatyvnyh zahodiv komendatur Vermahtu ta cyvil'noi' administracii' rajhskomisariatu «Ukrai'na» (1941–1944 rr.) (Civic Status of the Local Population of Occupied Ukraine: An Analysis of Regulatory Measures of the Commandant Offices of the Wehrmacht and the Civil Administration of the Rayhskommissariat «Ukraine»)', *Mandrivec*, №3, s.29–33.
2. Goncharenko O. 2011. 'Instytut vlasnosti u cyvil'nomu pravi periodu gitlerivs'koi' okupacii' Ukraїny (1941–1944 rr.) (Institute of property in civil law of the period of Nazi occupation of Ukraine (1941–1944))', *Chasopys ukrai'ns'koi' istorii*, red. A. P. Kocura, Kyi'v, 21, s.131–133.
3. Goncharenko O. 2011. 'Majnovi pravovidnosyny miscevoogo naseleennja Rajhskomisariatu «Ukrai'na»: problemy vyznachennja cyvil'nogo statusu ta analiz normatyvnogo zabezpechennja (Property Relations of the Local Population of the Reichskommissariat «Ukraine»: Problems of Determining Civil Status and Analysis of Regulatory Support)', *Naukovi zapysky Ternopil's'kogo nacional'nogo pedagogichnogo universytetu imeni Volodymyra Gnatjuka. Istorija*, red. I. S. Zuljaka, Ternopil': Vyd-vo TNPU im. V. Gnatjuka, 1, s.141–146.
4. Goncharenko O. 2011. 'Ukrai'ns'ki myrovi sudy v systemi organiv pravosuddja gitlerivs'kogo okupacijnogo aparatu vlady Rajhskomisariatu «Ukrai'na»: organizacijna struktura, sluzhbova kompetencija ta osnovnyj zmist dij'alnosti (1941–1944 rr.) (Ukrainian peace courts in the system of justice bodies of the Nazi occupation apparatus of power of the Reichskommissariat «Ukraine»: organizational structure, service competence and

main content of activity (1941–1944))', *Visnyk Cherkas'kogo universytetu. Istorychni nauky*, Vyp.202, Ch.II, s.36–41.

5. Goncharenko O. 2011. 'Funkcionuvannja okupacijnoi' administracii' Rajhskomisariatu «Ukrai'na» upravlins'ko-rozporjadchi ta organizacijno-pravovi aspekty (1941–1944 rr.): monografija (Functioning of the occupational administration of the Reichskommissariat «Ukraine»: administrative and administrative and organizational-legal aspects (1941–1944)): monograph', Kyi'v: NPU imeni M. P. Dragomanova.

6. 'Proekty vremennyh ugovolnyh, ugovolno-processual'nyh i drugih juridicheskikh pravil g. Kieva. 31 maja 1942 (Projects of temporary criminal, criminal procedure and other legal rules of Kiev)', *Kyi'vs'kyj oblasnyj derzhavnyj arhiv*, F.2412 (0085), Op.2, Spr.47, 117 ark.

7. Kunyc'kyj M. 2014. 'Social'no-pravovyj status miscevoogo naseleennja Rajhskomisariatu «Ukrai'na» (1941–1944 rr.): monografija (Socio-legal status of the local population of the Reichskommissariat «Ukraine» (1941–1944): monograph)', Kyi'v: PP «NVC «Profi».

* * *